

ORDO LİBERALİZM VE SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ

Neşe Önder Yaşar¹- Muhammed Karataş²

¹ [ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9096-0827](https://orcid.org/0000-0002-9096-0827)

² [ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2490-6531](https://orcid.org/0000-0002-2490-6531)

Öz

İktisat tarihinde temelde Kapitalizm ve Sosyalizm olmak üzere iki ekonomi sistemi olsa da bu sistemler varlıklarını devam ettirmek için bazı dönüşümler geçirmiş, zamanının ihtiyacına göre kendilerini revize etmişlerdir. Ancak her zaman bu iki sistemi birbirinden ayıran temel farklılık bireye, topluma ve devlete yüklediği anlam olmuştur. Kapitalizmin ve Sosyalizmin bu üç unsura yüklediği anlam birbirleri ile zıt düşecek şekilde birbirinden oldukça uzaktır. Rekabeti bozacak unsurların (devlet müdahaleleri, tekeller, yüksek vergiler vs) kaldırıldığı bir düzende aynı zamanda devletin toplumun en güçsüzlerini koruyup adil gelir dağılımı ve refah artışını hedefleyen Ordoliberalizm ve onun beslediği Sosyal Piyasa Ekonomisi ise bu zıtlıkları bir araya getirmeye ve dengede tutmaya çalışmıştır. Bu yaklaşım Almanya'da doğmuş, kriz dönemlerinde hem ekonominin hem de istihdamın korunmasına yaptığı katkı ile diğer Avrupa ülkelerince de benimsenmiştir. Yaklaşımın toplumun güçlü ve güçsüz her bireyini dikkate alarak Kapitalizme yön verebilmesi, Kapitalizmi korumak isteyen gelişmiş ülkeler tarafından dikkate alınmasını sağlamaktadır. Çalışmada nitel bir yöntem olan metin analizi ile toplanan veriler ile Ordoliberalizm ve Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin tarihsel gelişimine, Alman ekonomisine olan etkisine, Kapitalizm ve Sosyalizm ile benzerlik ve farklılıklarına ve diğer ülkelere etkisine değinilmiştir. Sonuç bölümünde Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin eleştiri aldığı özelliklerine ve gelecek dönemlerde de uygulama alanı bulabilmesi için ihtiyaç duyduğu reformlara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ordoliberalizm, Sosyal Piyasa Ekonomisi, Kapitalizm, Sosyalizm.*

Atıf için:

Önder Yaşar, N. ve Karataş, M. (2022). Ordo Liberalizm ve sosyal piyasa ekonomisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11(31), 303-330.

¹ Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, SBE, Sosyal Politika ve Çalışma İlişkileri ABD, E- Posta: nonder3@sgk.gov.tr

² Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, E- Posta: mkaratas@akdeniz.edu.tr

ORDO LIBERALISM AND SOCIAL MARKET ECONOMY

Abstract

Although there are basically two economic systems in the history of economics, namely Capitalism and Socialism, these systems have undergone some transformations to continue their existence and have revised themselves according to the needs of the time. However, the main difference that always distinguishes these two systems from each other has been the meaning they attribute to the individual, society and the state. The meaning attributed to these three elements by Capitalism and Socialism is quite far from each other, in contradiction with each other. Ordoliberalism and the Social Market Economy that it nurtured tried to bring these contrasts together and keep them in balance. This approach was born in Germany and has been adopted by other European countries with its contribution to the protection of both the economy and employment in times of crisis. The fact that the approach can direct Capitalism by taking into account every strong and weak individual of the society ensures that it is taken into account by developed countries that want to protect Capitalism. In the study, the historical development of Ordoliberalism and Social Market Economy, Its effect on the German economy, the similarities and differences with Capitalism and Socialism and its effects on other countries are mentioned with the data collected by text analysis, which is a qualitative method. In the conclusion part, the features of the Social Market Economy that are criticized and the reforms it needs in order to find an application area in the future are mentioned.

Keywords: *Ordoliberalism, Social Market Economy, Capitalism, Socialism.*

GİRİŞ

Dünya tarihinde iki temel ekonomik sistem bulunmaktadır. Her ikisinin de alt dalları bulunmakla birlikte bunlar; Kapitalizm ve Sosyalizm'dir (Hamitoğulları, 1978, s.41; Özgener, 2000). Kapitalizm en eskisi olmasıyla en orijinali, en önemlisi ve en olgunlaşmış olanı olarak ifade edilmektedir (Alexander, 2015, s.2; Hamitoğulları, 1978, s.41).

Kapitalizmin ilk büyük aşaması Merkantalizm sonrasında Liberal Kapitalizmin, 17. yüzyılda temelleri atılmış, Liberalizm Locke, Hume, Smith, Mill, Bentham, Spencer, Constant gibi düşünürlerin ortaya koydukları düşünceler ile şekillenmiştir (Conway ve Yayla, 2011, s.85-86-88; Çetin, 2001, s.219; Hamitoğulları, 1978, s.42; Yanık, 2015, s.36).

Liberalizm; insanın çıkarları peşinde koşan bir varlık olduğu ve bu özelliği ile de toplumsal çıkarı arttırdığı, doğal düzenin en adil ve özgür düzen olması sebebiyle devletin amacının da bireysel çıkarı arttırmak için bu özgürlüğü güvence altına almak olduğu, iç ve dış güvenliği sağlayan devletin başka hiçbir şeye karışmaması gerektiği düşünceleri çerçevesinde şekillenmiştir. Dolayısıyla Liberalizm'de devlet sosyal düzenin amiri değil hizmetkarıdır (Conway ve Yayla, 2011, s.85-86; Çetin, 2001, s.220; Hamitoğulları, 1978, s.178-182; Yanık, 2015, s.38).

Liberal anlayışta devleti ve ahlakı, hazzın belirlediği, en büyük hazzın özgürlük olduğu, özgürlük olmadan fayda, fayda olmadan ekonomik özgürlük, ekonomik özgürlük olmadan mülkiyet, bunların hepsi olmadan da mutluluk olmayacağı, bu sebeple devletin bu hazzı maksimize etmek için uğraşması gerektiği savunulmaktadır. Liberalizm'in savunduğu değer ve ilkelerin evrenselliği, demokrasi ve insan hakları talebi etkisini daha da artırmaktadır (Bravo, 2006, s.111; Çetin, 2001, s.220; Ekmekçi, 2013, s.207; Hamitoğulları, 1978, s.7).

Liberalizm bir yandan özgürlük, hoşgörü, bireysellik ve akıl için bir coşku içermesi öte yandan iktidar, otorite ve geleneğin onaylanmaması ile doktrinler kompleksi olarak tanımlanmaktadır. Liberalizm, 'sınırlı hükümet fikrini, hukukun üstünlüğünün sürdürülmesini, keyfi veya takdir yetkisinden kaçınmayı, özel mülkiyetin ve özgürce yapılan sözleşmelerin kutsallığını ve bireylerin kendi kaderleri için sorumluluklarını' içermekte öte yandan da "ekonomiye, demokrasiye, refah politikalarına, ahlaki ve kültürel ilerlemeye devletin katılımı" nedeniyle karmaşılaşmaktadır (Alexander, 2015, s.4-5).

Liberalizm'in temel ilkeleri için birçok görüş dile getirilmektedir. Bunlardan yaygın olanları; doğal düzen, sınırlı devlet, özel mülkiyet, güvenlik, özel çıkar ve serbest girişim, en geniş ve özgür şekilde sözleşmelerle yapılan düzenlemeler (üretim özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, fiyat ve rekabet özgürlüğü), bütün kollektivist girişimlere karşı bireycilik, bireyselliğe verilen önem ve insan hakları, serbest piyasa ekonomisi, sınırlı minimal devlet, hukuka bağlı devlet ve liberal rasyonalizmdir (Çetin, 2001, s.220).

Liberal düşüncenin bir eysel çıkara vermiş olduğu üstünlük “kamu yararı”, “toplumun iyiliği”, “ortak iyilik” gibi toplumsal amaçları reddetmesine neden olmuştur. Üstün olan bireyin çıkarı olduğu için “ortak çıkar” kabul edilen bir sonuç değildir. Ancak birey çıkar sağlar ise dolaylı olarak toplum çıkar sağlayacaktır (Burtan Doğan, 2010, s.4; Yayla, 1992, s.140’dan aktaran Çetin, 2001, s.222). Liberallere göre devletin sosyal adalet gibi bir fonksiyon üstlenmesi gereksiz ve yanlıştır (Çetin, 2001, s.231).

Liberalizm’in en önemli savunusu olduğu özgürlük hakkında Hayek dört temel özellik saymaktadır; bireyin topluluğun korunan bir üyesi olarak kabul edildiği yasal statü, bireyin keyfi tutuklamalara karşı korunması, bireyin çalışmakta ve işini bulmakta serbest olması ve bireyin mal ve eşya kazanmaya, mülkiyet sahibi olmaya hakkının olması (Hayek, 1960:20).

Ekonomik özgürlük ise ekonomik faaliyetlerin herkese açık olması, çalışma ve iş hayatını hiç bir şeyin sınırlamaması, bunu sınırlayan tüm kurumların kaldırılması, ücretlerin tayininin serbest olmasıdır (Çetin, 2001, s.226). Ekonomik özgürlük, piyasa ekonomisi anlamına gelmektedir (Tayyar ve Çetin, 2013, s.113). Piyasa ekonomisinin sağladığı özgürlük rekabetin bir sonucudur. Rekabet işçiye istediği işte çalışma, tüketiciye istediği yerden alışveriş yapma imkanı vermektedir. Ekonomik özgürlük siyasal özgürlük ile iç içedir. Ekonomik hayat devlet tarafından kontrol edilmemelidir sadece güvenliği sağlanmalıdır (Rand, 1967, s.28; Mises, 1956, s.281- 284 aktaran Çetin, 2001, s.227-228).

Smith’e göre “görünmez el” düzenin sağlanmasını mümkün kılacaktır. Bunun için “laissez faire- laissez passer” (bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler) mantığı ile piyasadaki aktörlerin serbest bırakılması gerekmektedir. Böylece üretici ve tüketicilerin eylemleri ile piyasa fiyatı belirlenecektir (Hamitoğulları, 1978, s. 89; Mises, 1956, s.259’dan aktaran Çetin, 2001, s.228).

Liberalizm’de devlet hakemlik görevi üstlenmeli, kuralları değiştirecek araçlar sağlamalı, kurallar arasındaki farklılıkları ılımlaştırmalı ve uymayanları cezalandırmalıdır (Freidman, 1992, s.25; Çetin, 2001, s.230). Devlet hayat, özgürlük, sağlık, mülkiyet gibi sivil hakları güvenceye almalıdır (Locke, 1983, s.1; Çetin, 2001, s.230).

Liberalizm bahsedilen bu özellikleri ile tüm dünyada geçerli ekonomik sistem halini almışken 1873 yılı itibariyle küresel kriz yaşanmaya başlamıştır. Klasik Liberalizm’in (Kapitalizm) bir grubun üretim, ticaret ve finans alanında yürüttüğü faaliyetler ile zenginleşmesi öte yandan işçi sınıfının bu zenginliklerden pay alamaması bölüşüm problemlerini ve ilerleyen yıllarda farklı ideoloji ve yönetim taleplerini ortaya çıkarmıştır (Akbaş, 2019, s.23-24).

Liberal Kapitalizmin sosyal olguyu görmezden gelmesi, emek kesimine gerekli önemi göstermemiş olmasının sonucu bir tepki olarak Sosyalizm doğmuştur (Hamitoğulları, 1978, s.274-275).

Sosyalizmin Doğuşundan İkinci Dünya Savaşına Kadarki Süreç

Sanayi Devrimi ile birlikte üretim araçları çoğalmış ancak bunların mülkiyeti kapitalistlere geçmiş, tarımla uğraşan köylüler ve küçük zanaatçılar işçi olarak fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. İşçilerin tek sahip oldukları ücretin işsizlik sonucu kesilebilecek olması, kötü koşullarda çocuğu, kadını, yaşlısı ile tüm aile çalışmak zorunda olmalarına rağmen yeterli kazancı elde edemeyen işçilerin bir de örgütlenmelerine izin verilmemiş olması, çalıştıkları yerlerde çok basit sebeplerle para kesme cezasına maruz kalmaları, kötü çalışma koşullarında uzun saatler boyunca çalışmak zorunda olmaları önce işçi isyanlarının patlamasına, Marksist doktrinin sonra da Sosyalizmin doğmasına neden olmuştur. İşçilerin üretim araçlarını tahribi, grevler ve çatışmalar ile Avrupa'da güç elde etmeye başladıkları dönemde Çarlık Rusya'da daha ileri bir hareket meydana gelmiş ve 1917 yılı Ekim ayında Sosyalist Devrim gerçekleşmiştir (Hamitoğulları, 1978, s.275-288).

Sosyalizm, üretim araçları mülkiyetinin toptan veya belli ölçülerde kamulaştırılmış, ekonomik faaliyetlerin bu kamulaştırma çerçevesinde merkezi bir otorite ve emredici plân aracılığıyla işlediği ekonomik sistemdir. Dolayısıyla liberalizmin "serbest piyasası"nın yerini "devlet kontrollü ekonomi", "birey"i yerini "toplum", "bireyin çıkarı"nın yerini "toplum çıkarı" almaktadır (Hamitoğulları, 1978, s.549-550). Endüstriyel ölçekte üretim yapılan sosyalizmde özel mülkiyet ve miras sosyal eşitsizlik kaynağı görülerek özel mülkiyet yerine sosyal mülkiyet tercih edilmektedir. Devlet kontrolünde bir piyasa olduğu için rekabete izin verilmemektedir. Neyin-kim için-ne miktarda üretileceğini ve fiyatını devlet belirlemektedir (Özgener, 2000, s.183-184).

Rusya'da Sosyalist Rejimin planlaması yapılırken Sosyalizm'in Avrupa'da yayılma ihtimaline karşı işçi haklarına ilişkin bir takım yasal gelişmeler sağlansa da (Hamitoğulları, 1978, s.288-293) sanayi ülkelerinde yaşanan emek piyasaları dalgalanmaları, 1. Dünya Savaşı'nın başlaması, altın para sisteminin terk edilmesi gibi birden fazla unsur Klasik Kapitalizmin sonunu getirmiştir. Bu atmosferde Klasik Liberallerin "görünmeyen el" anlayışının yerini devletin "görünen el" olması almıştır. Almanya'da "görünen el" Nasyonel Sosyalizm ile vücut bulmuştur (Akbaş, 2019, s.23-24).

Dünya Savaşı sonrası Almanya'da çok ciddi boyutlarda hiper enflasyon yaşanmış, Alman markı değişim özelliğini yitirmiş, dışardan borç almak zorunda kalan Weimar Cumhuriyeti çareyi sürekli vergi artırımında aramış ancak başarılı olmamış, gelir harcamaların çok altında kalmıştır (Bettelheim, 1982, s.11 ve Heaton, 1985, s.295'ten aktaran İltaş, 2019, s.34-35).

1929 Ekonomik Buhranı'nda klasik iktisadın "görünmez el"i ekonomiyi dengeye getirememiş, Say'ın "Her arz kendi talebini yaratır" temel felsefesi geçerliliğini yitirmiştir. Ücret ve fiyatlarda gerileme, işsizlik oranında sürekli ve önemli artışlar kapitalist düzenin çöküşünü getirmiştir (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004, s.84-88).

1919-1933 arası dönemde liberal bir anayasa ile desteklenmiş Weimar Cumhuriyeti ile yönetilen Almanya ekonomisi dış borçlara daha bağımlı hale gelmiş ve son derece kırılganlaşmıştır (Carr, 1973, s.134'den aktaran Bakırtaş ve Tekinşen, 2004, s.87; Vaeth, 2003, s.77). 1929-1936 yılları arasında Almanya resesyona girmiş ve üretim düzeyi azalmıştır (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004, s.88).

Yaşanan bu gelişmeler Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesini sağlamış ve Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi 1933 yılında iktidara gelmiştir. Hitler, tüm yetkileri kendinde toplayacak yasalar serisi ile diktatörlüğünü kısa bir sürede kurmuştur (İltaş, 2019, s.46-59).

1933 yılında Alman Merkez Bankası olan Reichsbank'ın başkanlığına atanan Hjalmar Schacht, Nazi ekonomi politikasını belirlemiş, ilk yıllarda devlet teşebbüslerini arttırmak ve özel işletmeleri teşvik etmek suretiyle işsizlik sorununu çözmeye çalışmış, yatırım yapan firmalara vergi indirimleri, iş alanı açıp istihdamı artıranlara kredi ve yardımlar yapılmıştır. Özel mülkiyet ve özel teşebbüs ise yalnızca rejime uyum sağladığı sürece mümkün olmuştur (Shirer w. L., 2002, s. 336'den aktaran İltaş, 2019, s.64).

Hitler'in savaşa hazırlandığı dönemde yoğun faaliyete geçen silah fabrikaları istihdamın çok ciddi şekilde artmasına olanak vermiştir. Ekonomik seferberlik ilan edilen ülkede endüstride üretim teşvik edilmiş, otomotiv sektörü ve metal sanayisi geliştirilmiş, ithalata kısıtlama getirilmiştir. Ancak kartelleşme artmış, büyük teşekküller ve bankalar zenginleşmiş, küçük sermayedarlar kendine ancak işçi sınıfında yer bulabilmiştir (Hamitoğulları, 1978, s.266; İltaş, 2019, s.63-68).

Nazi Döneminde görülen merkezi plan ekonomisinde devlet ekonominin kurallarını belirlemekle kalmamış doğrudan savaşa ilgili işletmelerin faaliyetlerini belirlemiştir. Tüm kaynaklar stratejik endüstri faaliyetlerine aktarılmıştır. Gıda yerine savaş malzemesi üretimi tercih edilmiş, ücretler dondurulmuş, sendikalar kapatılmıştır. Alman ekonomisi İkinci Dünya Savaşı Döneminde hem işleyemez hem de insanlık dışı bir hal almıştır (Hamitoğulları, 1978, s.266; Sauerland, 2015, s.9).

Bu şartlar altında gelişen Ordoliberalizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında geliştirilerek Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu çalışmada Ordoliberalizm'in tarihçesi, kurucu ve düzenleyici ilkeleri ve Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin gelişimi üzerine yoğunlaşılacaktır. Çalışmada nitel bir yöntem olan metin analizi ile veriler toplanmıştır.

Ordoliberalizm

Bu başlık altında ordoliberalizm fikrinin doğurduğu ortam, ordoliberalizm temsilcileri, kurucu ve düzenleyici ilkeleri hakkında bilgiler verilecektir.

1. Ordo-Liberalizm ve Temsilcileri

Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin temelini oluşturan Ordo-Liberalizm 1930'lu yıllarda Almanya'da Freiburg Üniversitesi'nde geliştirilmiştir (Erkan, 1987,s.14). Freiburg Hukuk-Ekonomi Okulu, Alman ekonomistleri başta Walter Eucken (1891-1950) ve Franz Böhm (1895-1977) olmak üzere Hans Großmann-Doerth, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow ile kurulmuştur. Geliştirilen ekonomik görüş nedeniyle bu okul Ordo-liberaller olarak anılmaya başlanmıştır (Grosseketler, 2019, s.82; Kruip, 2011, s.15; Vanberg, 2019, s.23).

Neo liberal yaklaşımı benimseyen bu okul uygulanabilir bir pazar ekonomisi için genel geçerliliği olan bir alt yapı organize etmeye çalışmıştır. Walter Eucken, Franz Böhm ve H. Grobmann-Doerth 1936 yılında Ordnung der Wirtschaft (Ekonominin Düzeni) adında bir dergi çıkarmaya başlamış ve ilk sayıda ekonomik bir anayasa yapılmasına dikkat çekmiştir (Kasper ve Streit, 2019, s.53-54; Zengin ve Eren, 2019, s.317). Ordoliberal'lerin yayınlarının II. Dünya Savaşı sonrası eski Federal Almanya Cumhuriyeti'nin yeniden imarında pek çok etkileri olmuştur (Grosseketler, 1989, s.91'den aktaran Grosseketler, 2019, s.82).

Serbest ekonomik anayasanın esasını bütün ekonomik birimlerin yasalarla eşitliği sağlanmış bir şekilde bir araya geldiği, serbest alışverişlerin yapıldığı ve serbest sözleşmelerin sadece ekonomik faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirildiği bir serbest piyasa düzeni oluşturmaktadır (Vanberg, 2019, s.31). Ordoliberalere göre kazanılmış haklarla bir endüstri toplumunda, ekonomik ve sosyal özgürlük için genel ve uzun dönemli çıkarları siyasi iradenin nasıl koruyacağı önem arz etmektedir (Kasper ve Streit, 2019, s.56).

Güçlü Katolik inancına ve liberal iktisat anlayışına sahip olan Freiburg Okulu, İskoç Aydınlanması ve bu Aydınlanmanın Filozofları olan Adam Smith ve David Hume'un görüşlerinden etkilenmiştir (Grosseketler, 2019, s.82; Sauerland, 2015, s.8). Ancak "laissez-faire" anlayışına karşı çıkmış, güçlü, ekonomiyi düzenleyen, bireysel çıkarların üzerinde bir devletin çerçevesini belirlediği serbest bir piyasanın işlerlik kazanacağını ve aynı zamanda toplum çıkarlarına da hizmetin bu şekilde mümkün olabileceğini öne sürmüştür (Kruip, 2011, s.15).

Freiburg Okulu temsilcileri hem rekabetin olduğu hem de bu rekabetin toplumsal sorunlara yol açmayacak şekilde yasal-kurumsal unsurlar tarafından kontrol edildiği bir düzeni planlamışlardır. Roma felsefik kavramı olan ve dolayısıyla Ortaçağ Hristiyanlığı'na ait "Ordo" terimini sıklıkla kullanarak milyonlarca kişinin birbiri ile ilişki kurmasını sağlayacak düzen (ordo) üzerine yoğunlaşmışlardır. Doğal hukukun gerçekleştirilmesini arzulayan doğal ve uyumlu sosyal devleti ifade eden "ordo" terimi ile kişisel mülkiyetin bulunduğu, piyasaların kendiliğinden oluştuğu bir düzeni ifade etmişlerdir (Kasper ve Streit, 2019, s.53-54). Savunuları sebebiyle düzenli liberalizm de denilen "Ordoliberalizm" i temsil etmişlerdir (Kruip, 2011, s.15).

Ordoliberalerler olarak anılan Freiburg Okulu temsilcileri bu düzenin, hem rekabet özgürlüğünü sağlaması hem de bu özgürlük karşısında diğer bireylerin rekabet özgürlüğü çerçevesinde gerçekleştirebileceği keyfi faaliyetlere karşı korunmasını ve refah artışını sağlayacak hukuk kurallarını savunmuşlardır. Bu sebeple Ordoliberaler'e göre bütün politik-legal ve politik-ekonomik sorunların cevabı ekonomik anayasada aranmalıdır (Kasper ve Streit, 2019, s.55-56).

Freiburg Okulu'na göre; serbest piyasa düzeni, 'politik ve anayasal bir düzen'i ifade etmektedir. Özellikle Böhm ve Eucken tarafından savunulan ekonomik anayasa zorunluluğunun sebebi, ekonomik anayasanın bütünlüğü içerisinde hem rekabetin desteklenmesi hem de serbest piyasa ekonomisinin bırakınız yapsınlar görüşünden (laissez faire) çok daha farklı ve sürdürülebilir politikaların gerekliliğidir. Çünkü Ordo-Liberallere göre "bırakınız yapsınlar politikası"nın mülkiyet haklarının önemini, sözleşme hukukunu, rekabet hukukunu, patent hukukunu ve benzerlerinin önemini kavramış; devletin olmadığı bir ekonomiyi ifade eden 'Staatsfreie Wirtschaft'ı (devlet dışı ekonomi) hedeflemediğini düşünmektedir. Yine, bir ekonomik düzenin hukuk çerçevesinde kendiliğinden gelişeceği varsayımının yanlış olduğunu ifade etmektedirler. Onlara göre mülkiyet hakkı ile ticaret ve sözleşme serbestliği, serbest piyasanın ortaya çıkması için yeterli değildir. Aynı zamanda serbest piyasa ekonomisinin aktörlerinin özel oyun kurallarına sahip olmaları ve oyunun düzenli bir şekilde devam etmesinin ve kurallarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak bir rejim ile mümkün olacağını savunmaktadır. Çünkü onlara göre piyasanın kendi haline bırakılması durumunda ekonomik sorunlar ve tekelleşmeler kaçınılmazdır. Oluşturulacak rejimde ne tür yasal-kurumsal çerçevenin piyasa ekonomisinin daha iyi işlemesine katkı sağlayabileceği konusunun iyi irdelenmesi gerektiğine inanmaktadır. Özellikle Eucken, devletin rekabeti teşvik edecek, koruyacak, aksak ve haksız rekabeti engelleyecek ve bunu yapanları cezalandıracak kurallar koymak suretiyle piyasaya müdahale edebilmesini böylece tekelleşmenin önüne geçilmesini ve çıkar gruplarının siyaset üzerinde etkisiz kalmasını ancak hukuki kurullarla bezenmiş bir ekonomik düzenle mümkün olacağını öne sürmüştür (Vanberg, 2019, s.31-33, Zengin ve Eren, 2019, s.317).

Eucken, toplumun ekonomik, siyasi ve hukuksal alt sisteminin birbirine bağımlılığına dikkat çekmekte dolayısıyla demokrasinin siyasi alanda hukuk devleti ilkesi olarak da desteklenmesini zorunluluk olarak görmektedir (Wrobel, 2010, s.168). Siyasi irade sosyal ve ekonomik düzenin biçimlendirilmesi ve korunmasında yardımcı olmalı ancak bireysel rekabeti sağlamak için piyasa süreçlerini serbest bırakmalıdır. Ekonomide düzen için kişisel ekonomik davranışı gerekli kılan kurullar için politikacılar genel kurullar koymalı ancak özel sonuç ve çıktılara müdahale etmemelidir (Kasper ve Streit, 2019, s.46). Wrobel, Eucken'in savunduğu "rekabet sistemi"nin insan onuruna yaraşır bir tasarı olduğunu savunmaktadır (Wrobel, 2010, s.166).

Rekabete dayalı düzenin sosyal işlevi dışında, Eucken ayrıca sosyal adalet ve sosyal güvenlik sorununu da ele almıştır. Eucken, gelir dağılımı rekabetçi piyasa ilkelerine göre risk ve sorumluluk gözetilerek gerçekleştirilirse sosyal adaletin gerçekleştirileceğini savunmaktadır. Eucken, serbest piyasanın yaşlı, hasta, işsizler gibi kaybedenleri için sosyal güvenlik argümanını geliştirmiştir. Bu kişiler yetersiz gelir elde etme ya da hiç gelir elde edememe tehlikesi altındadır. Bu durumdan bireysel anlamda etkilenecekleri gibi toplum da etkilenmektedir. Bu nedenle Sosyal Piyasa Ekonomisi yaşlılık, hastalık ve işsizlik durumlarına karşı sosyal güvenliğin sağlanmasını içermektedir. Sosyal Piyasa Ekonomisi bu konuda da “sorumluluk ilkesi”ni işletir ve sağlıklıdan hastaya, gençten yaşlıya, çalışandan işsizeneye yeniden dağıtımını içeren bir sosyal güvenlik anlayışı benimsemektedir (Sauerland, 2015, s.14-15).

2. Ordo-Liberalizm’in Kurucu ve Düzenleyici İlkeleri

Piyasa ekonomi düzeni Walter Eucken’in yaklaşımı üzerine kuruludur (Wrobel, 2012, s.48). Eucken “Ekonomik Anayasanın Temel İlkesi Olarak Rekabet” adlı çalışmasında kararlı çerçeve, düzen, ekonomik düzen ve oluşturulmuş düzen kavramlarına yer vermiştir. Eucken öldükten sonra ise eşi Edith Eucken öğrencisi K. Paul Hensel 1950 yılında İktisat Politikasının Temel İlkeleri adı ile bir kitap yayımlamıştır (Zengin ve Eren, 2019, s.318). Bu kitapta Eucken’in işleyen piyasa politikaları için belirlediği kurucu ve düzenleyici ilkeler yer almaktadır. Ordoliberal’lere göre, politika yapımcıların bu ilkeleri izlemeleri halinde optimum büyüme, istihdam ve ekonomik kalkınmanın elde edilebileceğinden, hükümetlerin veya merkez bankalarının istihdam veya büyüme gibi ekonomik sonuçlara odaklanmasına gerek yoktur (Praet, 2017, s.93).

Eucken’e göre “kurucu ilkeler” rekabete dayalı işleyen bir ekonomik düzen sağlamalı iken “düzenleyici ilkeler” ekonomik düzenin insani yönünü desteklemelidir. Kurucu ve düzenleyici ilkeler Ordoliberal’lerin yapmak istedikleri kurumsal bir ekonomik düzen için çerçeve çizilmesi ve özel piyasalardaki ekonomik aktörlerin bu çerçeve içinde rahat hareket edebilmesini sağlayacak şekilde düşünülmüştür (Van Suntum et al. 2011, s. 16’dan aktaran Sauerland, 2015, s.13).

Eucken’e göre doğrudan veya dolaylı olarak sosyal bir etkiye ve sosyal bir anlama sahip olmayan hiçbir ekonomik-politik eylem yoktur. Bu sebeple düzenleyici politikalarla sosyal sorunların ortaya çıkması engellenmelidir (Eucken, 2019, s.209).

Eucken klasik liberalizm ve sosyalizmin başarısızlığa uğradığı ve “deneyler çağı” olarak ifade ettiği dönemde 11 temel özelliğe sahip olan, hem özel ekonomik gücün sınırlandırıldığı hem de kaynakların mümkün olan en verimli şekilde kullanıldığı bir piyasa ekonomisi geliştirmiştir. Bu sayede hem kapitalist toplumda hakim rant arayışına son verilmesini hem de ekonomik refaha ulaşmayı amaçlamıştır (Stiftung, 2012, s.12).

Kurucu ilkeler; (1) Temel İlke – İşleyen Fiyat Sistemi, (2) Para Politikasının Önceliği (İstikrarlı Kur Politikası), (3) Açık Pazarlar, (4) Özel Mülkiyet, (5) Sözleşme Özgürlüğü, (6) Her Ekonomik Katılımcının Kendi Ekonomik Eylemlerinin Sorumluluğunu Üstlenmesi, (7) Tutarlı ve İstikrarlı Ekonomi Politikası olarak belirlenmiştir. Kitapta yer alan düzenleyici ilkeler ise monopol (tekel) problemi, gelir politikası, maliyet muhasebesi problemleri ve anormal arz durumlarının düzenlenmesine ilişkindir (Lars ve ark., 2017, s.43; Gerken, 2002, s.38; Sauerland, 2015, s.10-11).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin başarıya ulaşması ancak tüm kurucu ilkelere aynı anda uygulanması ile mümkündür. Bazı ilkelerin, tek başlarına uygulanması amaçlara ulaşmada başarısızlığı getirecektir. Örneğin, sınırlandırılmamış özel mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü veya sınırlı sorumluluk aşırı ekonomik güce yol açacaktır (Wrobel, 2012, s.52). Bu ilkelere aşağıda daha detaylı yer verilmektedir.

Kurucu İlkeler

Sosyal Piyasa Ekonomisinin kurucu ilkeleri olan Temel İlke, Para Politikasının Önceliği, Açık Pazarlar, Sorumluluk İlkesi, Özel Mülkiyet, Sözleşme Özgürlüğü ve Ekonomik Politika'nın Sürekliliği genel olarak aşağıda açıklanan özellikleri taşımaktadır.

Temel İlke: Eucken'e göre fiyat sisteminin işleyişi, rekabetçi piyasa ekonomisinin temel ilkesidir (Lars ve ark., 2017, s.43). Tam rekabetin işlediği bir fiyat sisteminin oluşturulması, tüm ekonomi politika önlemlerinin ana kriteridir. Rekabeti engelleyen döviz kontrolleri, kredi genişlemesi, zorunlu devlet tekellerinin oluşturulması, genel fiyat dondurma, ithalat yasağı ve benzeri her türlü kısıtlamalardan uzak durulmalıdır (Zengin ve Eren, 2019, s. 317; Wrobel, 2010, s.166). Doğru piyasa sinyallerinin desteklenmesi ve ekonomik kaynakların verimli kullanımı ve kamu refahının ilerletilmesine yaptığı katkı ile fiyat istikrarı işleyen bir piyasa ekonomisi için son derece önemlidir (Praet, 2017, s.81).

Para Politikasının Önceliği: Para politikasının önceliği, fiyat istikrarını koruma hedefine atıfta bulunmaktadır (Lars ve ark., 2017, s.43). Eucken, parasal istikrarı korumak için, para politikasının yalnızca fiyat istikrarı arayışıyla sınırlandırılması ve yerleşik menfaatlerin veya diğer kamu politikalarının etkisinden korunması gerektiğini vurgulamıştır (Praet, 2017, s.81). İstikrarlı para ve düşük enflasyon oranları, piyasalardaki etkin ekonomik verimliliği koordine edebilmek için fiyat mekanizmasına yardımcı olmaktadır (Sauerland, 2015, s.6). Eucken'in para birimi değerinde istikrarın korunması fikri Federal Almanya Merkez Bankası Bundesbank'ın temel taşı haline gelmiştir (Stiftung, 2012, s.12). İyi bir para birimi sadece parasal değeri olabildiğince dengeli tutmak için tasarlanmamalı ayrıca rekabet mekanizmasında olduğu

gibi, mümkün olduğu kadar otomatik olarak çalışmalıdır (Zengin ve Eren, 2019, s.317).

Açık Piyasalar: Açık pazarlar ilkesi modern liberal ekonomilerin ulusal ve uluslararası pazarlara açık erişim özelliği ile birebirdir (Sauerland, 2015, s.11). Tekellerin oluşmasını engelleyecek ve rekabet sisteminde istikrarı sağlayacak hem içe hem dışa açık pazarların varlığı son derece önemlidir (Wrobel, 2010, s.166). Eucken hem dışa hem de içe yönelik açıklık talep etmiş, ulusal piyasalarda rekabet ve yabancı ülkelerle serbest ticaretin aynı oranda önemli olduğunu vurgulamıştır (Siems ve Schnyder, 2014, s.383). Serbest ticaretin önünde yasaklayıcı vergilerin ve diğer sınırlandırmaların olmaması, yurtiçi piyasaların antirekabetçi engellerden korunması ve dışarıdan gelen avcı fiyatlandırma saldırılarının engellenmesi gereklidir (Zengin ve Eren, 2019, s.317). Piyasalara serbest giriş tüketiciler için daha çok ürün seçeneği, üreticiler için de daha büyük bir pazar hacmi sağlamaktadır (Sauerland, 2015, s.6).

Sorumluluk İlkesi: Sorumluluk ilkesi, sorumluluk ve kontrolün uyumlu olması gerektiğini söyler, dolayısıyla bu ilkeye göre belirli bir eylemden kar elde etmek isteyenler, potansiyel maliyet ve riskleri de üstlenmelidir (Lars ve ark., 2017, s.43). Eucken'e göre kazanca sahip olanlar zararı üstlenmelidir. Dolayısıyla yatırımları sebebiyle sorumluluk alanlar bu yatırımları daha itinayla gerçekleştirecektir (Sauerland, 2015, s.10; Wrobel, 2010, s.170).

Kişilik, sosyal ekonomik pazarın temel fikridir; insan burada salt ekonomik bir aktör olarak değil, aynı zamanda sosyal bir aktör olarak kabul edilir. Böylece herkesin kendinin ve diğerlerinin sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir (centre-robert-schuman.org, 2011).

Sorumluluk ilkesi bir yandan da kötü yönetilen işletmelerin sonuçlarına katlanmak zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak piyasayı terk etmeleri ve daha verimli işletmelere yer açmaları da söz konusu olabilir (Wrobel, 2012, s.51).

Özel Mülkiyet: Bu ilke, piyasa aktörlerinin ekonomik bağımsızlığını garanti eden özel mülkiyet hakkının olmasını ifade etmektedir (Wrobel, 2010, s.166). İyi tanımlanmış ve güvence altına alınmış olması gerekmektedir (Sauerland, 2015, s.11). Özel mülkiyet esas olarak rekabet tarafından güçlendirilmesi gereken bir güç dağıtım aracıdır (Siems ve Schnyder, 2014, s.12).

Sözleşme Özgürlüğü: Kartelleri veya başka bir kötüye kullanım uygulamasını desteklemediği sürece, yalnızca mükemmel rekabet ile uyumlu olduğu ölçüde önerilmektedir (Siems ve Schnyder, 2014, s.12). Sözleşme özgürlüğünün temel ilkeler arasında olmasının sebeplerinden biri de sözleşme özgür-

lüğünün monopolcü bir yapının ortaya çıkmasında ve rekabetin ortadan kaldırılmasında bir araç olarak kullanılmasına izin verilemeyeceği düşüncesi yatmaktadır (Vanberg, 2019, s.34).

Ekonomik Politikanın Sürekliliği: Ekonomik politikanın sürekliliği, izlenen ekonomi politikasının piyasa katılımcıları için hem güvenilir hem de öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelir. Bu sayede ekonomide yatırımlar istikrarlı olarak gerçekleştirilebilir. İstikrar olmadan rekabet olmaz (Siems ve Schnyder, 2014, s.13; Zengin ve Eren, 2019, s.318).

Düzenleyici İlkeler

Tekel Sorunu, Gelir Politikası, Maliyet Muhasebesi Problemleri ve Anormal Arz Durumlarının Düzenlenmesi olarak sayılan Düzenleyici İlkelerin genel içeriği aşağıdaki gibidir.

Tekel Sorunu: Almanya'da Bismarck Dönemi'nde ortaya çıkan ve Üçüncü Reich'te egemen olan kartel benzeri yapıların devlet ve yasalar tarafından tolere edilmesini gözlemleyen Ordoliberal kartellerin yasal düzenleme ve siyaset üzerinde yozlaşmacı etkisi ile ekonomik verimlilik, gelir dağılımı ve istikrar üzerindeki olumsuz etkilerini gözlemlemiştir (Küsters, 2019, s.13-14). Eucken, her şeyden önce, tekelleşmenin ve tüketicilerin ve işçilerin pazara hakim işletmeler tarafından sömürülmesinin önlenmesini gerekli görmüş, bunun için sıkı bir rekabet yasası, kartelleri ve gizli anlaşmaları yasaklayan, tekellerin veya pazara hakim işletmelerin düzenleyici denetimi ve birleşme kontrolünü içeren bir piyasa ekonomik düzeni önermiştir (Eucken, 1952/90, s. 291-299'den aktaran Wrobel, 2012, s.52). Tekelleşme problemine ilişkin düzenleyici ilke ile Ordoliberal piyasanın gücünü dizginlemeyi hedeflemiştir. Piyasanın gücünün sınırlı tutulmasının onlara göre iki nedeni bulunmaktadır. Bunlar; tekelleşmenin kötü bir mal veya hizmete neden olabilmesi, diğer nedeni ise gücü dizginlenmemiş şirketlerin piyasa ekonomisini şekillendireceği gibi siyasi baskı unsuru haline gelmeleridir (Sauerland, 2015, s.11-12). Devlet sadece tröst oluşumları yasaklamakla kalmamalı ayrıca güçlü rekabet için kurucu ilkelerin uygulanmasıyla sonuçlanacak ekonomik ve yasal bir politika izleyerek, tekeli güç yapılarının ortaya çıkışını önlemelidir. Tekel denetimi devlete bağlı tekelleşme otoritesine devredilmeli ve yalnızca hukukun hâkim olduğu bağımsız bir ofis olmalıdır. Diğer bir ifade ile ilgili tarafların baskısına çok daha fazla maruz kalmış olan Ekonomi İşleri Bakanlığı'nın bir bölümü olmamalıdır (Zengin ve Eren, 2019, s.318).

Gelir Politikası: Ordoliberalere göre bütün insanlara asgari bir yaşam standardı garantisi veren sınırlı çerçeveye sahip bir gelir politikası izlenmelidir (Wrobel, 2010, s.168). Gelir politikasının temelinde piyasanın zayıfların ve kaybedenlerin gelirin yeniden dağıtımını ile korunmasına yöneliktir. Bu ilke,

serbest piyasa ekonomisinin insanlı hale getirilmesi için geliştirilmiştir (Sauerland, 2015, s.12). Hem dağıtım hem de verimliliğe etkisi nedeniyle gelir politikası esas olarak artan oranlı bir gelir vergisi ile ilişkilidir. Ayrıca, lüks malların üretimini yavaşlatmakta ve dolayısıyla daha fazla yatırım için yer açılmasını sağlamaktadır (Stiftung, 2012, s.13).

Maliyet Muhasebesi Problemleri: Maliyet muhasebesi çevre kirliliği gibi dışsallık sorununa atıf yapmaktadır. Buna göre dışsallık sorunlarının içselleştirilmesine ilişkin yasal yükümlülükler getirilmelidir (Sauerland, 2015, s.12). Eucken dışsallıkları ekolojik terimle tartışmıştır (Stiftung, 2012, s.14). Eucken çevre kirliliği gibi olumsuz dışsallıkları piyasa aksaklıkları olarak kabul etmiş ve bunların düzeltilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Eucken'e göre, kirlilik maliyetlerini içermeyen fiyatlar ve "temizlik" maliyetleri altında kalan toplum, dışsallıkların rekabeti bozduğunun kanıtıdır ve devlet müdahalesi bu noktada haklıdır (Eucken 1952/90, s.301-303'den aktaran Wrobel, 2012, s.53). Eucken zamanının çok ötesinde bir düşünce ile çevrenin korunmasına ilişkin fikirler geliştirmiştir (Stiftung, 2012, s.7). Bu yaklaşımı ile Eucken, çevre politikalarının öncüsü sayılmaktadır (Wrobel, 2012, s.53).

Anormal Arz Durumlarının Düzenlenmesi: "Anormal arz" durumlarıyla ilgili düzenleyici ilke, piyasa düzeninin, işgücü piyasası üzerindeki potansiyel istenmeyen (ve insanlık dışı) etkileri ile ilgilidir. İşgücü arzının artması halinde mevcut ücretler düşme eğilimi gösterdiğinden, mevcut gelirini korumak isteyen bir aile daha fazla süre ile çalışmak zorunda kalacaktır. Bu durum emek arzının tersine dönmesi ile sonuçlanacaktır. Bu durumda devletin asgari ücret uygulaması ile ücretin düşebileceği en alt seviyeyi belirlemesi bu ilke ile ifade edilmek istenmektedir (Eucken 1952, 1990, s. 304'den aktaran Sauerland, 2015, s. 13). Anormal işgücü arzının düzeltilmesi özellikle kadınlar ve çocuklar olmak üzere işçilerin çalışma gününün uzunluğuna ilişkin düzenlemeler ve diğer koruyucu önlemler anlamına da gelmektedir (Stiftung, 2012, s.14).

Sosyal Piyasa Ekonomisi

Çalışmanın bu bölümünde Ordoliberalizm'in Sosyal Piyasa Ekonomisi anlayışına yön verşi ve Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin etrafında şekillendiği değerler kapsamında doğuş ve gelişiminden, akabinde Kapitalist ve Sosyalist Ekonomik Sistemler ile benzerlik ve farklılıklarından bahsedilecek ve Küresel Krizler bağlamında Avrupa ülkelerine etkisi irdelenecektir.

a. Sosyal Piyasa Ekonomisi Tanımı ve Doğuşu

Yukarıda da bahsedildiği üzere 1929 Büyük Buhranı, serbest piyasaların çökmesine ve yeni sistem arayışlarına yol açmıştır. Bu ortamda İngiltere’de Keynesyen iktisat, Almanya’da Ordo-Liberalizm öne çıkarken Naziler sebebiyle Almanya belirsizliğe sürüklenmiş ve bu süreçte dünya krizinin etkilerinden kurtuluş yolu olarak Keynesyen İktisatı benimsemiştir (Zengin ve Eren, 2019, s.316).

Ordoliberallerin ekonomik anayasa düşüncesi 2. Dünya Savaşı sonrasında Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow’un da katılımı ve özellikle siyasetçi olan Alfred Müller-Armack’ın sosyal denge vurgusu ile sistemli hale gelmeye başlamıştır (Zengin ve Eren, 2019, s.317). Alfred Müller-Armack, “Sosyal Piyasa Ekonomisi” kavramını ilk kez 1946 yılında “Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft” (Ekonominin Yönetimi Ve Piyasa Ekonomisi) adlı kitapta kullanmıştır (Kruip, 2011, s.15). “Sosyal Piyasa Ekonomisi” düşüncesini türeten Alfred Müller Armack kamu refahı koşulunu savunmuştur (Kasper ve Streit, 2019:68). Refah politikasının basit gelirin yeniden dağıtımının ötesinde önemli ölçüde işgücü koruması içermesi gerektiği geniş kabul görmüştür (Stiftung, 2012, s.14). Alfred Müller-Armack’ın yaptığı katkı ile Sosyal Piyasa Ekonomisi literatürde Alman Neoliberalizmi olarak tanımlanmıştır (Yardımcı ve Genç, 2016, s.26-28).

Armack, serbest piyasa ilkesinin sosyal tazminat ilkesiyle kaynaşmasından oluşan Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin değişmeyen temel ilkesiyle çatışmama ile birlikte, Sosyal Piyasa Ekonomisi’ni, zaman içinde değişen sosyal koşullara uyum sağlaması gereken bir ekonomik tarz olarak tasarlamıştır (Quaas, 2002, s.52). Armack uyumlulaştırma ilkesine dayanmaksızın iktisadi politikaların başarıya ulaşamayacağını iddia etmiş, piyasa ekonomisinden elde edilen faydaları sosyal hizmetler yoluyla dağıtarak gelir dağılımında adaletin sağlanabileceğini, sosyal müdahale denilen bu politikanın adaletli bir sosyal düzenin garantisi olacağını vurgulamıştır (Chester 1972, s. 348’den aktaran Yardımcı ve Genç, 2016, s.29-30). Röpke ve Rüstow ise tamamen usule dayalı ve kural odaklı bir liberalizmi savunmuştur (Vanberg, 2004, s.2).

Wilhelm Röpke’ye göre “Ekonomik Hümanizm” olarak tanımladığı bir ekonomik düzen içerisinde hem toplumcu (kolektivist) hem de bireyci öğeler uyumlu bir bütünü oluşturabilir. Röpke’nin bu fikri Neoliberalizm ile Katolik sosyal öğretinin sentezi olarak kabul edilmektedir (Petersen 2008, s.6’dan aktaran Yardımcı ve Genç, 2016, s.26). Röpke bağımsızlık ve dayanışmayı birlikte düşünmüş, milli gelirin eşit dağıtılması gerektiğini savunmuştur (Yardımcı ve Genç, 2016, s.26).

Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin geliştirdikleri sosyal boyut ile kurucuları Alfred Müller Armack ve Wilhelm Röpke kabul edilmektedir (Müller- Armack, 2019a, s.149).

Dolayısıyla Alman neoliberalizmi olarak adlandırılan bu ekonomik anlayış Freiburg Hukuk-Ekonomi Okulu, Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke,

Alexander Rüstow gibi bilim insanlarının da dâhil olduğu bir kapsamda değerlendirilmektedir (Ağdemir, 2020, s. 461; Vanberg, 2019, s.23, Zengin ve Eren, 2019, s.315).

Sosyal Piyasa Ekonomisi hem ekonomik hem sosyal boyutu olan bir sistemdir. Ekonomik düzen boyutunun bilimsel temelleri Freiburg Okulu'nun ekonomik düzen teorisine dayanmaktadır. Teorinin kökeninde ise Luther meshebi ve bu meshebe tabi insanların özellikleri bulunmaktadır. Bu kişiler itaat ruhu ve tebaa zihnine sahip olmaları ile dikkat çekmektedir. Teorinin "sosyal" boyutunun temellerinde de özellikle Protestanlığın mesleki dayanışma, karşılıklı yardımlaşma ve iş ahlâkı tesisi yönündeki düşünceleri bulunmaktadır (Zengin ve Eren, 2019, s.316). Rekabet ekonomisi temeline dayalı özgür girişimi desteklemekle birlikte bu piyasa faaliyetleri kapsamında sosyal güvencenin sağlanmasını bu yolla piyasada "özgürlük" sağlanırken "sosyal eşitlik" in de sağlanabileceği düşüncesini içermektedir (Çalışkan, 2011, s.49).

Sosyal Piyasa Ekonomisi, piyasa ekonomisinin yararlarını korur iken aynı zamanda sosyal hizmetler yoluyla gelir dağılımını dengeleyecek sosyal politikalara izin veren piyasa ekonomisidir (Chester, 1972, s. 348). Dolayısıyla sosyal adalet ile birlikte sağlanmış piyasa özgürlüğünü ifade etmektedir. Kavram, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki savaş ekonomisi ile ilgili deneyimlerin geliştirdiği düşünceleri esas almaktadır (Müller- Armack, 2019a, s.144). Aynı zamanda Alman tarihine baktığımızda bu teorinin öncesinde, Bismarck Döneminde de devletin sosyal düzenlemelerde bulunduğu, çalışanlara yönelik hastalık sigortası, kaza sigortası, yaşlılık sigortası, sonrasında ise emeklilik ve işsizlik sigortası gibi sigortaların uygulamaya konulduğu görülmektedir (Zengin ve Eren, 2019, s.316).

1948 yılında gerçekleştirilen reform ile birlikte ekonomi politikaları 1963 yılına kadar Sosyal Piyasa Ekonomisi adı altında yürütülmeye başlanmış, tanım olarak "Sosyal Piyasa Ekonomisi" ise ilk kez Alman ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ludwig Erhard tarafından 1949 yılında kullanılmıştır (Müller- Armack, 2019a, s.144; Zengin ve Eren, 2019, s.315). Önceleri batı işgal bölgelerinin ekonomi müdürlüğü, sonra, Ekonomi Bakanı sonrasında da 1960'larda Federal Almanya Cumhuriyeti şansölyeliği yapan Erhard'ın baskın ve güçlü desteği ile piyasa rekabetinin temel unsurlarını önemli ölçüde sosyal politika ve dolayısıyla kamusal fikir birliği ile birleştirmeye çalışan Sosyal Piyasa Ekonomisi anlayışı ekonomiye yön vermiştir (Goldschmidt ve Wohlgemuth 2008'den aktaran Stiftung, 2012, s.12; Wünsche, 2001, s. 61'den aktaran Wrobel, 2012, s.49).

Erhard, bir ekonominin ne kadar serbest olursa o kadar sosyal olacağını, dolayısıyla "sosyal" ekinin serbest piyasa ekonomisine yeni bir anlam eklediğini savunmuştur. Müller-Armack, Röpke ve Rüstow ise piyasayı "yarı makine" olarak tanımlamış ve piyasanın düzenli işlemesi için çerçeve yasaların yeterli olmadığını, sosyal ve konjonktür politikaları ile yönlendirilmesi

gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla Armack, Röpke ve Rüstow'a göre "sosyal" "serbest piyasa ekonomisi" 'ne yeterlilik veren bir kavram olarak gerekli idi (Kruip, 2019, s.17-18).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin uygulandığı ilk yıllar Almanya için aynı zamanda sosyal güvenliğin kesintisiz olarak geliştirildiği dönemler olmuş, toplum sosyal güvenliğin maliyetini oldukça hissetmiş, devlet borçlanması artmıştır. Bu sebeple Sosyal Piyasa Ekonomisi anlayışının fikir babalarının hak temeline dayandırdıkları sosyal ödemelerin genişletilmesi gerektiği fikri çok eleştirilmiştir (Kruip, 2019, s.18-19).

Ancak Almanya Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni uygulayarak aile güvenliği ve mülkiyet hakkına ilişkin reformları sosyal hedefler çerçevesinde ortaya koymuş ve tüm sınıfların yaşam kalitesinin arttırmayı sağlamak istemiştir (Müller- Armack, 2019a, s.148).

Kruip'e göre insanın doğası gereği yaşamının ilk dönemleri ile son dönemlerinde birilerine muhtaç olacağından dayanışma ilkesinin toplumda yaşatılması gerekmektedir. Sosyal Piyasa Ekonomisi anlayışı, devlete çerçeve düzenlemesi yapması, sosyal güvenlik sistemi oluşturması ve piyasa düzenlemelerinin toplumun tüm bireylerinin iyiliği ve dayanışmasını kapsayacak şekilde olması bakımından ihtiyaç duyulan bu dayanışma ilkesine uygundur. Öte yandan, kişilerin girişimci ya da işçi olarak faaliyeti özgürce belirleyebilmesi, tüketici olarak dilediği şekilde karar verebilmesi açısından kişilik ilkesine de uygundur. Anlayış ayrıca kişiyi yardıma muhtaç duruma düşene ve kendi imkanları ile varlığını sürdürme imkanının olmamasına kadar özerklik tanımaktadır. Ancak kişinin kendi imkanları ile geçimini, bakımını vs. sağlayamayacağına tespit edilmesi halinde devlet koruması gündeme gelmektedir (Kruip, 2011, s.26-28).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni savunanlar pazar ekonomisinden elde edilen faydanın topluma adil bir şekilde dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir (Yardımcı ve Genç, 2016, s.28).

(1)Sosyal adalet ve adil gelir dağılımı, (2)Sosyal güvenlik, (3)Sosyal sigorta (İşsizlik, kaza, yaşlılık, hastalık ve saire sosyal sorunlara karşı toplum üyelerinin sigortalanması), (4)Sosyal refah, (5) Sosyal katılım (Sosyal tarafların toplumsal kararlara katılımının sağlanması. Örneğin, çalışma yaşamında işçi ve işverenlerin katılımı ve uzlaşması ile toplu sözleşmelerin imzalanması), (6)Sosyal barış (sosyal katılım ve uzlaşmanın araç olarak kullanılması), (7) Sosyal dayanışma ve yardımlaşma konularında devletin düzenlemeler yapması Sosyal Piyasa Ekonomisinde önem arz eden unsurlardır (Çalışkan, 2010, s.50).

Ordo Liberalizm anlayışı 1940'ların sonları ve 1950'lerde Batı Almanya'nın ekonomik ve sosyal politikalarının şekillendirilmesinde oldukça etkili olmuştur. Birçok devletin esnek maliye ve para politikaları ile ekonomik durgunluk ve işsizliğe çözüm aradığı 1950'li yıllarda Batı Almanya ekonomik politikasını piyasaların serbestleştirilmesi, parasal istikrarın sürdürül-

mesi ve muhafazakâr mali ve parasal politikaların takip edilmesi üzerine kurmuş, Ordo Liberal öğretisi tarafından ortaya konulan, kişisel teşebbüs için uygun bir çerçeve oluşturmak suretiyle piyasa değişikliklerine uyumlu arz araçları geliştirme üzerine yoğunlaşmıştır (Kasper ve Streit, 2019, s.46-47).

Sürekli ve kalıcı verimlilik artışı sağlayan rekabetin varlığını benimseyen bu ekonomide ekonomik gelişmeyi teşvik eden politikalar benimsenmektedir (Müller- Armack, 2019a, s.147).

Röpke'ye göre monopolleşmeye izin verilmemeli, kamu hizmetleri, ulaştırma, elektrik enerjisi ve hammadde üretimi gibi alanlarda oluşabilecek monopoller devletin sıkı gözetimi ve kontrolü altında olmalıdır. Rekabetin ahlaki dejenerasyona neden olacağını düşünen Röpke, bu sebeple milli ekonomi ile birlikte siyasal ve ahlaki çerçevenin de çizilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun için sağlam bir devlet yapısı, yüksek ticaret ahlakı, toplumu gözetken, işbirlikçi bireylerden oluşan bir toplumun meydana getirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Röpke 1947, s.184'den aktaran Yardımcı ve Genç, 2016, s.29).

Röpke'ye göre pazar ekonomisinde demokrasiyi sağlayabilmek için; özel mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü yasal ve güvenli olmalı, serbest fiyat oluşumu ve istikrarlı bir para birimi varlığı sağlanmalı, iş garantisi ve emeğin serbest dolaşımı gerçekleştirilmeli, sermaye, mal ve hizmetler korunmalıdır (Spieker 2009, s.52'den aktaran Yardımcı ve Genç, 2016, s.29).

Van Hook Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni tanımlarken düzenlemeye tabi olan özel girişimin varlığını, adil rekabet için devlet müdahalesinin gerekliliğini, yüksek büyüme oranı, düşük enflasyon ve düşük işsizlik düzeyi, iyi çalışma koşulları, sosyal refah ve kamu hizmetleri arasında dengenin varlığını öne çıkarmıştır (Van Hook, 2004'ten aktaran Zengin ve Eren, 2019, s.319).

Sosyal Piyasa Ekonomisi ilk kez para reformunda kullanılmış ilk etki mal arzının büyümesi ile birlikte artan fiyat ve işsizlik nedeniyle büyük tepkilere yol açan Sosyal Piyasa Ekonomisi 1954 yılında tam istihdamı sağlayabilmiştir (Kruip, 2011, s.15).

1950-1960 döneminde Batı Almanya'nın reel üretimi yıllık % 8,8 büyüme ile iki kat artmış, toplam istihdam 20 milyondan 25 milyona çıkmış, işsiz kişi sayısı 1,9 milyondan 300 binin altına düşmüş, işgücü verimliliği yıllık ortalama % 5,7 oranında artmıştır. 1948 yılında bağımsız merkez bankasını kuran Almanya "Deutschmark" adı ile yeni para birimi kullanmaya başlamıştır. Yeni para biriminin kullanılmaya başlamasından 10 yıl sonra uluslararası konvertibilitesi tam olarak sağlanabilmiş ve sermaye, Almanya içinde ve uluslararası piyasalarda hükümetin müdahalesi olmadan hareket etmeye başlamış ve Almanya tek yanlı tarife indirimleriyle uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yolunda önemli adımlar atmıştır (Kasper ve Streit, 2019, s.47).

1950-1960 dönemini kapsayan 10 yıllık sürede kişi başına yapılan sosyal harcama miktarı dört katına ulaşmıştır (Vaeth, 2003, s.361).

1970'lerde artan kamu harcamaları ve devlet müdahalesi ile birlikte Almanya ekonomisindeki düzenleme derecesi geçici olarak artmıştır. 1980'lerin başında ise telekomünikasyon, enerji ve ulaşım sektörlerinde deregülasyon ve liberalizasyonla liberal fikir önemli ölçüde yeniden tesis edilmiştir. Yeniden birleşmeden sonra "Hartz" reformları ile işgücü piyasasında önemli ölçüde kuralsızlaştırma uygulanmıştır. Ancak hala sosyal güvenlik giderleri GSMH'nin %25'ine tekabül etmektedir. Bu ve buna benzer pek çok açıdan Sosyal Piyasa Ekonomisi kavramı Almanya'da uluslararası karşılaştırmaya göre hem gelir eşitlemesinin hem de kamu harcama paylarının orta seviyelerini de içerecek şekilde hala sağlamdır (Stiftung, 2012, s.15).

Alman Neoliberalizm'i 1950'lili yıllarda Fransa ve İtalya'da dikkat çekmeye başlamıştır. Fransa'da Raymond Barre, İtalya'da Luigi Einaudi'de Röpke'nin fikirlerini savunan kişilerdir (Gerber 2002, s. 95-96'den aktaran Yardımcı ve Genç, 2016, s.27-28).

b. Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin Kapitalist ve Sosyalist Ekonomik Sistemler İle Benzerlik ve Farklılıkları

ABD gibi gelişmiş ülkelerin hem ekonomik gelişmişliği sağlaması hem de sosyal faktörleri dikkate alması bakımından teşvik ettiği Sosyal Piyasa Ekonomisi, kapitalizm ve sosyalizmden ayrı olmakla birlikte her ikisini de bir araya getirmiştir (Kruip, 2011, s.16).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin laissez-faire kapitalizminin aşırı uçları ile planlanan kolektivist ekonomi arasındaki çelişkili hedefleri birleştiren özellikleri bulunmaktadır. Zaten geliştirilmesinin altında yatan sebeplere bakıldığında Sosyalizm'in yayılma tehdidine karşın işçilerin Kapitalist Sistemde durumlarının iyileştirilmesi ve isyanlarının önlenmesi bulunmaktadır (tr.thpanorama.com).

Sosyal Piyasa Ekonomisi, sınırları olmayan kapitalizm ile kolektivist ekonomi arasında hem rekabetçi bir ekonomi temelinde özel girişimi hem de sosyal ilerlemeyi birleştirmeyi amaçlamaktadır (centre-robert-schuman.org, 2011).

Sosyal Piyasa Ekonomisi bireyselliğe tanıdığı özgürlük alanı ile Serbest Piyasa Ekonomisine, sosyal hümanizm prensipleri ile sosyalist ekonomilere benzerlik göstermektedir. Sosyal Piyasa Ekonomisi ekonomik verimlilik ile sosyal adaletin uyumlu bir şekilde birlikte işlerlik kazanmasını sağlamak üzere geliştirilmiştir. Bu haliyle kapitalist ve sosyalist ekonomik sistemlere üçüncü bir alternatif olarak düşünülmüştür (Yardımcı ve Genç, 2016, s.25). Ancak Kapitalizm ve Sosyalizm arasında üçüncü bir sistem olmamış, liberalizmin farklı bir formu olarak kabul edilmiştir (Vatiero, 2010, s.706).

Modern Liberal Ekonomi ile Sosyal Piyasa Ekonomisi oldukça benzerlik göstermektedir. Her iki ekonomi sistemi de rekabete dayalı bir ekonomik sistemin çerçevesini oluşturmakta ve her ikisi de böyle bir ekonomik sistemin

avantajlarını vurgulamaktadır: Birincisi, işleyen bir piyasada işbirliği sayesinde karşılıklı kazanç elde edilmektedir. Adam Smith'in tasvir ettiği "Görünmez El" sayesinde her iki ekonomi de hem üreticilerin hem de tüketicilerin bu piyasada fayda sağladığı savunmaktadır. İkincisi; işleyen bir piyasa istihdam yaratmaktadır. Özel işletmelerin esnek istihdam piyasasında istihdam olanağı sunması çalışan kişilerin gelir elde etmelerini sağlamakta ve bu da istihdam edilenlerin piyasa ekonomilerinde sosyal katılımlarını sağlamaktadır (Sauerland, 2015, s.16).

Hem Kapitalist Sistemde hem de Sosyal Piyasa Ekonomisinde rekabete dayalı ekonomiyi korumaya yetecek kadar iyi tasarlanmış kurumların ve uygulamaların bulunması gerektiği savunulmaktadır. Her iki ekonomi de fiyat istikrarına, iyi tanımlanmış ve koruma altına alınmış mülkiyet hakkının öneme, uygun ve yeterli düzeyde hazırlanmış sözleşme özgürlüğünün sağlanması gerektiğine (bu sözleşmeler kredi, iş ya da emeğe ilişkin sözleşmelerdir) vurgu yapmaktadır. Ayrıca her iki ekonomi de ulusal ve uluslararası piyasalara serbest erişimi savunmaktadır (Sauerland, 2015, s.16).

Ancak bireylerin ve şirketlerin hükümet kısıtlamaları olmaksızın sözleşme yapma özgürlüğü ile ilgili olarak, Serbest Piyasa Ekonomisi ve Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin savunucuları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Serbest Piyasa Ekonomisinin destekleyicileri, asgari ücret, fiyat sabitleme ve bazen rekabet yasaları gibi hükümet kısıtlamalarına karşı çıkarken, Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin savunucuları rekabeti ortadan kaldıran ve tekelci pozisyonlar kuran hiçbir özgürlüğü kabul etmezler (Eucken, 1952/90, s.275-279'den aktaran Wrobel, 2012, s. 52).

Modern liberal piyasa ekonomisinde, merkez bankalarının istikrarlı fiyatlara ulaşmak için bağımsızlığına daha fazla vurgu yapılırken, Sosyal Piyasa Ekonomisinde, bu hedefe ulaşmak için bir araç olarak tampon hisse senedi bazlı bir para birimine daha çok odaklanılması önemli farklılardan biridir (Sauerland, 2015, s.16-17).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'ne göre devlet aktif, yapıcı, düzenleyici ve fonksiyonel olmalı, rekabete işlerlik kazandırmak için fonksiyonel bir rol üstlenmeli ve temel sosyal amaçları gerçekleştirmek için ekonomiye müdahale etmeli ve önlemler almalıdır (Çalışkan, 2011, s.50). Bunun için Sosyal Piyasa Ekonomisinde hükümetin liberal anlayıştaki hükümete göre daha yüksek bir bütçeye ihtiyacı bulunmaktadır. Yani bu bütçe liberal "minimal" hükümetten daha büyüktür (Sauerland, 2015, s.17).

Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni Serbest Piyasa Ekonomisinden ayıran temel özelliklerden biri de sosyallik boyutunun ele alınış biçimi ile devlete bakış açısidir. Serbest Piyasa Ekonomisi'nde "minimal ve sınırlı devlet" anlayışı bulunmakta iken Sosyal Piyasa Ekonomisi'nde "mümkün olduğu kadar piyasa, gerektiği kadar devlet" anlayışı ile "sosyal devlet" benimsenmektedir (Çalışkan, 2011, s.49).

Bu açıdan Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin daha kapsamlı olduğu sonucu doğmaktadır. Açıkça Sosyal Piyasa Ekonomisinde ekonomik sistemin insanlık

yönüne atıfta bulunurken, modern liberal yaklaşımın odak noktası piyasanın uygulanabilirliği üzerinedir. Gerekli sosyal politika önlemlerine atıfta bulunan Sosyal Piyasa Ekonomisinde daha güçlü bir devlet ve daha fazla görev tanımlanmış hükümete ihtiyaç duyulmaktadır. Hükümet sadece yeterli kurumsal çerçeveyi oluşturmaktan değil aynı zamanda doğru önlemleri almak ve gerekli politikaların uygulanmasında da sorumludur (Sauerland, 2015, s.17). Dolayısıyla Klasik Liberallerin bırakınız yapsınlar anlayışından koparak piyasa dengesi için devlet zorunlu görülmektedir (Foucault, 2015, s.104-105'den aktaran Ağdemir, 2020, s.462).

Hem Sosyal Piyasa Ekonomisinde hem de Serbest Piyasa Ekonomisinde benimsenen ekonomik anlayışın meşruluğu için piyasadan etkilenecek tüm insanların kabulünün gerekliliğine atıfta bulunmaktadır. Ancak Sosyal Piyasa Ekonomisi'nde sadece işleyen bir ekonomik sistemin karşılıklı faydaya atıfta bulunmuyor oluşu onu daha inandırıcı hala getirmektedir. Piyasanın muhtemel kaybedenleri için sosyal politikalar içeriyor olması tüm insanların bu piyasa ekonomisini kabulünü kolaylaştırmaktadır (Sauerland, 2015, s.17).

Serbest Piyasa Ekonomisinin aksine, Sosyal Piyasa Ekonomisi fikri, piyasa düzeni içinde düzeltme gerektiren zayıflıkların ve açıkların varlığını kabul etmektedir. Bu yüzden özgürlük ilkesi sosyal güvenlikle birleştirilmelidir. Bireyin özgürlüğü, piyasa aracılığıyla üstesinden gelinemeyen sosyal sorunlarla kendini gösterir ve uygun bir sosyal güvenlik politikası ile çözülür (Tuchtfeldt 1973/82, s. 65'den aktaran Wrobel, 2012, s.52).

Sosyal Piyasa Ekonomisi kavramını müdahaleci bir ekonomi politikasından da ayıracak önemli farklılıklara sahiptir. Sosyal Piyasa Ekonomisinde müdahaleci ekonominin aksine özgür rekabet ortamı korunurken sosyal adaletin sağlanmasına yönelik politikalar geliştirilmektedir. Bu ekonomide gelirin yeniden dağılımı önem arz ettiğinden emekli maaşlarının eşitlenmesi, tazminat ödemeleri, konut, bağış ve sübvansiyonlar gibi faktörler söz konusu olmaktadır. Piyasa fonksiyonlarını sürdürüyorken bir yandan da sosyal ilerleme sağlanmaktadır (Müller- Armack, 2019b, s.155). Pazarın işleyişine müdahale edilmeksizin sosyal refahı koruyan tedbirler alınmaktadır (Müller-Armack, 2019a, s.145-146). Sosyal Piyasa Ekonomisi, rekabetin sosyal organizasyonun bir aracı olarak kaçınılmaz olduğu fikrine dayandırması, prensipte rekabet ihtiyacı benimsenirken, "Sosyal" kelimesine atfedilen çeşitli anlayış ve iddiaların da bilincinde olunması ile Laissez Faire Liberalizmi'nden farklıdır (Müller- Armack, 2019b, s.150). Dolayısıyla pazar işleyişine müdahale etmeyişi ile sosyalist rejimlerden, sosyal adaletin sağlanmasını temel alması ile de diğer kapitalist rejimlerden ayrıldığını söylemek mümkündür.

Sosyal Piyasa Ekonomisi hem sosyalizmi ve onun merkezi planlama sistemini hem de bırakınız yapsınlar kapitalizmini ve onun tekeli kapitalizm ve aşırı büyüme (gigantizm) anlayışını reddetmektedir (Röpke 1944/82, s. 187'den aktaran Wrobel, 2012, s. 48). Bu yaklaşımların aksine, adil rekabet,

düşük enflasyon ve sosyal refah sağlamak için özel teşebbüsü devlet önlemleriyle birleştirmektedir (Wrobel, 2012, s.48).

c. Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin Avrupa Ülkelerine Etkisi ve Küresel Krizler

Öncelikle Almanya'da uygulamaya koyulan Sosyal Piyasa Ekonomisi zamanla Kıta Avrupası'nda yayılmıştır. Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin uygulandığı Kıta Avrupası ülkelerinde 1950-1980 yılları arasında devletlerin ekonomiye müdahalesi ve ekonomi içindeki payı oldukça büyümüştür (Çalışkan, 2011, s.49-51).

Alman ekonomik düşüncesi, Avrupa'nın politika belirleyen kurumlarının tasarımını da şekillendirmiştir. Almanya'nın Sosyal Piyasa Ekonomisi etkisini Roma Antlaşması öncesinde belirlenen ortak pazar kurallarının belirlenmesinde, 1992 tarihli Maastricht Antlaşması'nda ve 1997 tarihli İstikrar ve Büyüme Paktında bütçe açık ve borçlarının sınırlandırılmasına yönelik kuralarda gösterilen ısrar ile ortaya koymuştur (Lars ve ark., 2017, s.11). Euro Bölgesi'nin mimarisi Maastricht Antlaşması'nda her üye devletin kendi mali ve ekonomik politikasından sorumlu olmasının sağlanmasının altı çizilmiştir. İstikrar ve Büyüme Paktında da aynı yaklaşım sergilenmiştir (Lars ve ark., 2017, s.44-45). Bu yaklaşım Ordoliberalizm'i yansıtmaktadır (Weidmann 2013'den aktaran Lars ve ark., 2017, s.45).

Avrupa Birliği Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin etkisi altında inşa edilmiş ve gelişmiştir (centre-robert-schuman.org, 2011). Avrupa Ekonomik Topluluğunun temelleri Ordoliberalizm'in kurucu ilkeleri olan fiyat ve para istikrarının üzerine kurulmuştur. Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşmanın 127 (1) Maddesi, Eurosystem'in birincil hedefi olarak fiyat istikrarını belirlemiştir. İkinci olarak, merkez bankası bağımsızlığı ilkesi, Avrupa Merkez Bankası'nın Birlik kurumlarından, organlarından, ofislerinden veya ajanslarından, bir Üye Devletin herhangi bir hükümetinden veya başka herhangi bir organdan talimat almasının yasaklanması Antlaşma'nın 130. Maddesinde yer almaktadır. Avrupa Merkez Bankası, alışılmadık politika önlemlerini tasarlarlarken bu ilkelere bağlı kalmıştır. Fiyat istikrarını sağlamak için tüm alışılmadık önlemler uygulanmış ve ilgili tüm kararlar hükümetlerden tamamen bağımsız olarak alınmıştır (Praet, 2017, s.81).

Fiyat istikrarının hakim olduğu bağımsız bir merkez bankası ve sorumluluk ve kontrol arasında bir uyum sağladığı varsayılan kurtarma uygulamaları Eucken'in kurucu ilkelerinden ikisinin, para politikasının önceliğinin ve sorumluluk ilkesini yansıtmaktadır (Lars ve ark., 2017, s.45).

Sosyal Piyasa Ekonomisi tamamlanmış bir sistem olmasa da, Avrupa Birliği'nin politik ve sosyal bütünlüğünde önemli bir faktör olmaya devam eden gelişen bir kavramdır (centre-robert-schuman.org, 2011).

Avrupa Konvansiyonu tarafından hazırlanan ve Temmuz 2003 tarihinde Avrupa Konseyi Başkanına sunulan “Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma” taslağında da çalışma piyasası düzenlemeleri ve istihdam konusu ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu antlaşma taslağının I. Bölümünün “Birlik’in Amaçları” başlıklı 3. Maddesinin üçüncü bendinde; “Birlik, tam istihdam ve toplumsal ilerleme hedefine sahip rekabet gücü yüksek bir Sosyal Piyasa Ekonomisi, dengeli ekonomik büyümeye dayanan Avrupa’nın sürdürülebilir kalkınması için çalışır”, 11. maddesinin üçüncü bendinde; “Birlik, üye devletlerin ekonomi politikalarıyla istihdam politikalarını koordine etme yetkisine sahiptir” denmektedir (Kesici ve Selamoğlu, 2005, s.27-28).

Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin Avrupa Birliği amaçları arasında yer alması ise 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile olmuştur. Antlaşmada, “sosyal gelişmeyi ve tam istihdamı amaçlayan yüksek rekabetçi Sosyal Piyasa Ekonomisi için çalışılacağı” ifadesine yer verilmiştir (Çalışkan, 2011, s.42).

Günümüzde, Avrupa Sosyal Piyasa Ekonomisi, belirli bir ekonomik liberalizmi belirli bir sosyal modelle birleştiren melez bir sistem olmaya devam etmektedir (centre-robert-schuman.org, 2011).

2008 yılında gerçekleşen ekonomik krizin aşılması için birçok ülkede hem merkez bankaları hem de hükümetler krizi aşmak adına bir dizi önlem almak zorunda kalmıştır (Zengin ve Eren, 2019:315). Küresel ekonomik kriz nedeniyle Sosyal Piyasa Ekonomisi yeniden gündeme gelmiştir. Sosyal Piyasa Ekonomisi’ni gündeme getiren unsur ise bu sistemin piyasa mekanizmasından tamamen uzaklaşmak yerine kapitalizmde yenilenmeyi önermesidir (Akgüç, 2009, s.8).

Kriz nedeniyle özellikle Güney Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik zorluklar ile Alman toplumunun kendini kıyaslaması ve daha iyi durumda olduklarını düşünmeleri Alman toplumunda Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin daha çok kabul görmesini sağlamıştır (Sauerland 2013’den aktaran Sauerland, 2015, s. 17). Günümüzde Alman Federal Ekonomi Bakanlığı, Sosyal Piyasa Ekonomisi’ni liberal, açık ve demokratik Alman toplumunun temeli olarak açıklamakta, Sosyal Piyasa Ekonomisindeki ana fikrin, ekonomiyi özgür kılıp rekabeti korurken aynı zamanda ülke refahı ve sosyal güvenliğinin teşvik edilmesi olduğunu ifade etmektedir (www.deutschland.de).

Ordoliberalizm, Euro Bölgesi krizi sırasında Almanya’ya özellikle bankacılık birliği ile ilgili olarak, sorumluluk ilkesi ile yön vermiştir (Lars ve ark., 2017, s.45). Bugün itibarıyla yalnızca Almanya değil birçok ülke Sosyal Piyasa Ekonomisi özellikleri taşıyor hale gelmiştir. Bertelsmann Stiftung ve Münster Uygulamalı Ekonomik Araştırma Merkezi Sosyal Piyasa Ekonomisi modelinin ne net bir tanımı ne de net ilke ve kurumları olduğu iddiası ile Sosyal Piyasa Ekonomisi’nin özelliklerini tanımlamayı ve özelliklerini değerlendirmeyi amaçlayarak “Modern Sosyal Piyasa Ekonomisi İndeksi (MSME INDEX) projesini geliştirmiştir. Bu proje kapsamında Kanada, Fransa, Al-

manya Hollanda, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ait ekonomik özellikler incelenmiş ve bu 8 ülkenin de Sosyal Piyasa Ekonomisi özellikleri içerdiği tespit edilmiştir (Stiftung, 2012, s.6-7).

Her ülkede sosyal hizmetin tanımının farklı olması ülkeleri Sosyal Piyasa Ekonomisi açısından karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin Almanya'da emekli memurlara ödenen emekli aylıkları sosyal güvenlik masrafı olarak kabul edilirken İngiltere'de sosyal hizmet maliyeti olarak dikkate alınmamaktadır. Ya da İngiltere'de eğitim harcamaları sosyal hizmet maliyeti olarak kabul edilirken Almanya'da edilmemektedir (Chester, 1972, s.352).

Literatürde Sosyal Piyasa Ekonomisi özelliklerinden hareketle kantitatif ölçüm yapan çeşitli çalışmaların mevcut olduğuna değinen Zengin ve Eren (2019, s. 320).bunlardan Van Suntum, Gundel, Lurweg ve Oelgemöller (2012a, 2012b)'e ait çalışmada Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni Eucken'in klasik piyasa ekonomisi ilkelerini sınıflandırarak belirlenmeye çalışıldığına işaret etmektedir. Bu sınıflandırmada toplam 44 gösterge kullanılmış ve bu göstergeler tüm OECD ülkeleri için kullanılmıştır. Analiz sonucunda İsveç'in Sosyal Piyasa Ekonomisi özelliği gösteren en yüksek skora sahip ülke olduğunu belirlemiştir. Shupe (2012, 2013) Sosyal Piyasa Ekonomisi hesaplamasına kurumsal açıdan yaklaşarak yaptığı çalışmada ise İsveç, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık'ın Avrupa'daki ana Sosyal Piyasa Ekonomisi ülkeleri olduğu sonucuna varmıştır. Helfer (2015) ise politik kurumsal kalite, ekonomik kurumsal kalite ve sosyal kurumsal kalite olarak Sosyal Piyasa Ekonomisi'ni üç boyutta ele aldığı çalışmasında İskandinav ülkelerinin hepsinin Sosyal Piyasa Ekonomisi özelliği gösterdiği sonucuna varmıştır.

Zengin ve Eren ise yaptıkları analizde 2003, 2008, 2013 yıllarında Türkiye'nin Sosyal Piyasa Ekonomisine yakın olmadığını tespit etmiştir. İlaveten 2003 yılından 2008 yılına gelindiğinde Sosyal Piyasa Ekonomisinden uzaklaşmış olduğu ve 2013 yılına gelindiğinde de kayda değer bir değişikliğin yaşanmamış olduğunu tespit etmişlerdir (Zengin ve Eren, 2019, s.333).

Sonuç

Son yüzyılda temel olarak Piyasa Ekonomisi (Serbest Piyasa Ekonomisi, Sosyal Piyasa Ekonomisi), Sosyalizm (Merkezi Planlama, Piyasa Sosyalizmi) ve bunların bazı özelliklerini barındıran Karma Ekonomi (Devletçilik ağırlıklı, özel teşebbüs ağırlıklı) ekonomi sistemi olarak uygulama alanı bulmuştur (Çalışkan, 2011, s.42).

Kronolojik sıralamasına göre baktığımızda son yüzyılda öncelikle serbest piyasa ekonomisinin uygulama alanı bulduğu ancak bu serbest piyasa ekonomisinin uygulandığı ülkelerde yaşanan krizler, akabinde gerçekleşen iki büyük dünya savaşı sonrasında merkezi planlama ekonomilerine doğru bir geçişin yaşandığı, Keynesyen Politikaların yaygınlaştığı ve 2. Dünya Savaşı sonrasında Kıta Avrupa'sında karma modellerin uygulanmaya başladığı, serbest piyasa ekonomisine yeni sosyal boyutların eklendiği, bazı değişiklikler

geçirse de Anglo-Sakson serbest piyasa modelinin varlığını sürdürmeye devam ettiği söylenebilmektedir (Çalışkan, 2011, s.43-44).

Sınırsız serbest piyasa ekonomilerinde özellikle büyük şirketler olmak üzere özel piyasa aktörleri güçlerini siyasi baskı olarak kullanmış ve neticede sadece ekonomi politikalarını belirleyecekleri seçmemiş aynı zamanda bu politikaları belirlemişlerdir. Nazi ekonomisi ise hükümetin güçlü kural koyucu ve kuralların gözetmeni olduğu, insani ve rekabetin işlerliğinin sağlandığı bir ekonomik düzen önermiştir. Ordoliberaller, deneyimlemiş oldukları sınırsız serbestlik sağlayan kapitalist ekonomi ile savaş döneminde merkezi planlı ekonomi modelinin ikisinden de etkilenerek yeni bir ekonomik düzen kurgulamıştır (Sauerland, 2015, s.9).

Ordoliberalizm geliştirilerek Sosyal Piyasa Ekonomisi anlayışına ulaşılmıştır. Wrobel'in ne feodal veya parti elitlerinin ne de tekeller, karteller veya tröstler gibi güçlü ekonomik çıkar gruplarının piyasaları ve toplumu etkilemediği ayrıcalıksız bir düzen olarak açıkladığı Sosyal Piyasa Ekonomisi'nde, bir toplumun tüm üyelerinin herhangi bir sınıf engelini ötesinde bireysel olarak gelişme için aynı fırsata sahip olması, sonuçta elde edilen zenginliğin "herkese refah sağlaması hedeflenmiştir (Erhard, 1957 ve 1959'dan aktaran Wrobel, 2012, s.49). Bu, tüketim fırsatlarından daha fazlası anlamına gelmekte; aynı zamanda, bir toplum içinde, kurala dayalı piyasa düzenine göre bir servet dağılımını ifade etmektedir. Pazarın güçleri tarafından (hükümet müdahalesi olmadan) zaman içinde hareketlilik ve gelirin yeniden dağıtılması kanalları yoluyla ilerleme ve kârın toplumsallaşması gerçekleşmektedir (Wrobel, 2012, s.49).

Günümüz Almanya'sında Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin temel özellikleri korunsa da çağdaş iktisat teorisi, pratik ekonomi ve toplumsal zorluklar ve zamanın beklentilerine ayak uyduracak şekilde modernize edilmiştir. Dolayısıyla bugün Almanya'da görülen ekonomik düzen doğrudan Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin prototipi değildir. Bu açıdan bakıldığında İskandinav ülkeleri de modern Sosyal Piyasa Ekonomisi özellikleri taşısa da ekonomileri bu adla anılmamaktadır (Stiftung, 2012, s.11).

Sosyal Piyasa Ekonomisi devletin ekonomik alanda gösterdiği faaliyetler sebebiyle ekonomide kaynak dağılımının etkinliğini bozacağı, ekonomik ve politik yozlaşmalara neden olacağından bahisle eleştirilmektedir. Sistemde, kamu yetkilerinin ve politikalarının sınırlarının belirlenmesinde güçlükler bulunduğu, devletin ekonomik güç ve faaliyetlerinin sınırlandırılmasına ilişkin açık düzenlemeler öngörmediği, uygulanan politikaların ve maliyetlerinin sürdürülebilirliğini göz ardı edilebildiği ve rekabetçiliği geliştirmede cılız yaklaşım sergilediği diğer eleştiri konularıdır (Çalışkan, 2011, s.50-51).

Sosyal Piyasa Ekonomisine getirilen bir diğer eleştiri bu sistemin "sosyalliğe" yaptığı yoğun vurgu nedeniyle bireyselliğin geri plana atıldığına ilişkindir. Bireysellik ilkesini benimseyenler sosyallik ilkesinin toplum ve devlet çıkarlarını bireyin çıkarlarından üstün tuttuğunu bu durumun bireyselliği

aşındırıldığını ancak bireyin toplum ve devlet kurumlarından daha üstün özellikleri olduğunu savunmaktadır. Kıta Avrupası ile Anglo-Saksın ekonomileri arasındaki bireyselliğe ilişkin bu farklılığın bu ekonomiler arasındaki girişimcilik, inovasyon, risk sermayesi ve rekabetçilik konularındaki farklılıkların kaynağı olduğunu düşünen bir kesim bulunmaktadır. Bu kesim tarafından Kıta Avrupası'nın "sosyallik" ilkesinin kurumsal düzenlemeleri etkilediği, yapısal reformları zorlaştırdığı ve ekonominin ekonomik şoklara karşı uyum kabiliyetini zayıflattığı ve dolayısıyla Avrupa'nın verimlilik ve rekabetçi yapısına olumsuz etki ettiği ileri sürülmektedir (Çalışkan, 2011, s.52).

Kruip (2011), Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin yalnızca hazır bir model değil, bir yerdeki koşullara uyarlanan ve buna uygun olarak da geliştirilebilen ve geliştirilmesi gereken bir "ekonomik stil" olduğunu savunmaktadır.

Küreselleşme, dijitalleşme, iklim değişikliği, yaşanan nüfus ve göç hareketleri Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin zorluk yaşamasına sebep olan unsurlardır. Bu unsurlar Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin çerçeve koşullarının uyarlanması ve vatandaşların sosyal güvenliğinin finanse edilmesi için yeni siyasi eylemleri gerekli kılmaktadır (www.deutschland.de).

Wrobel (2010)'e göre Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin günümüzde uygulama alanı bulabilmesi ancak anlayış üzerinde reform yapılması ile mümkündür. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. Bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Küreselleşmenin etkisi ile karşılıklı bağımlılığın yüksek oluşu.
- Dünya genelinde dengesiz refah dağılımı.
- Doğumla beklenen yaşam beklentisinin artması ve doğum oranlarının düşmesi ile nüfusun yaşlanması.

Wrobel (2010) günümüz itibariyle kriz dönemlerinde müdahaleci tedbirlerin azaltıldığı, karmaşık düzenlemelerin sadeleştirildiği, vatandaşların bürokratik yükünün azaltıldığı, iş piyasalarının esnekleştirildiği, bireylere sosyal güvence imkânlarının sunulduğu, sosyal sistemlerin vergilerle finanse edildiği yeni bir Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin tercih edilmesini savunmaktadır. Eucken'in açık pazarlar fikrine paralel olarak Yeni Sosyal Piyasa Ekonomisi kapsamında dünya ticaretinde uluslararası düzeyde önlemlerin alınması gerekir. Serbest ve adil bir uluslararası sistemin oluşturulması gereklidir.

Kaynaklar

- 70 years of social market economy. <https://www.deutschland.de/en/topic/business/social-market-economy-in-germany-growth-and-prosperity>. (01.03.2021).
- Akbaş, M. E. (2019). Neoliberalizm, küresel enerji sektörü ve seçilmiş ülkeler bazında elektrik sektörü özelleştirmeleri. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(2), 21-43.
- Ağdemir, Z. (2020). Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'da yükseköğretimin gelişimi ve finansmanı: Anarko liberalizm ve ordo-liberalizm çerçevesinde bir karşılaştırma. *Mülkiye Dergisi*, 44(3), 457-486.
- Akgüç, Ö. (2009). Kriz nedeni ve çıkış yolları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 42, 6-11.
- Alexander, J. (2015). The major ideologies of liberalism, Socialism and conservatism. *Political Studies*, 63(5), 980-994.
- Armack, A. M. (2019a). *Ekonomik ve sosyal bir düzen olarak Sosyal Piyasa Ekonomisi*. Çev. Tarık Vural, s.149-157. Erişim: <https://www.researchgate.net/publication/332266617> (01.03.2021).
- Armack, A. M. (2019b). *Sosyal piyasa ekonomisi*. Çev.: Kamil Tüğen, s.144-148. Erişim: <https://www.researchgate.net/33226661>. (01.03.2021).
- Bakırtaş, İ ve Tekinşen, A. (2004). Dünya savaşları ve büyük buhran arasındaki etkileşimin ekonomi politiği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 83-100.
- Bravo, I. B. (2006). Hegel ve Liberalizm. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 111-123.
- Chester, T.E. (1972). Batı Almanya- bir sosyal piyasa ekonomisi. Çev: Mualla Öncel, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(1-2), 343-353.
- Conway, D. ve Yayla, A. (2011). Klasik Liberalizm. *Liberal Düşünce Dergisi*, 64, 85-90.
- Çalışkan, Ö. (2011). *Avrupa Sosyal Piyasa Ekonomisi modeli: Lizbon Antlaşması'nın düştürdükleri*. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, s.43.
- Çetin, H. (2001). Liberalizmin temel ilkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 219-237.
- Burtan Doğan, B. (2010). Klasik Liberal Teoride Bireyciliğin Yeri Ve Önemi İle Bireycilik Ve Kalkınma Sorunsalı Arasındaki Etkileşimler, *Mevzuat Dergisi*, 152, 2-7.
- Dörr, J., Goldschmidt, N., ve Lenger, A. (2019). Toward a european social market economy?: The normative legacy of walter eucken, Alexander Rüstow, And beyond. Ed. Dold, M ve Krieger T. *Ordoliberalism And European Economic Policy*, Routledge. p.207-222.
- Erkan, H. (1987). *Sosyal Piyasa Ekonomisi*. İzmir
- Ekmekçi, İ. S. (2013). John Locke'un Liberalizm Kuramı Üzerine. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2013(106), 205-214.
- Freidman, M. (1992). *Capitalism and Freedom*. The University Of Chicago Press.
- Gerken, L. Eucken, Walter Kurt Heinrich, Hasse, R. ve Weigelt, K. (2002). *Social market economy: History, principles and implementation: From A To Z*. Konrad-Adenauer-Stiftung, s.36-39.
- Hamitoğulları, B. (1978). *Çağdaş iktisadi sistemler*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

- Hayek, F.A. (1960). *The constitution of Liberty*. The University of Chicago Press.
- Grosseketler., Heinz G. (2019). *Ekonominin kurumsal altyapısının düzenlenmesi: Freiburg iktisat ve hukuk okulu'nun mirası*, Çev. Süleyman Erdal, s.82.101. Erişim:https://www.researchgate.net/profile/Coskun-CanAktan/publication/332266617_ORDO_Alman_Ekonomik_Duzen_Modelinin_Temelleri/links/5caaeec92851c64bd57bad9/ORDO-Alman-Ekonomik-Duezen-Modelinin-Temelleri.pdf#page=149. (01.03.2021).
- İltaş, T. (2019). *Ekonomik krizlerin politik sonuçları: Aşırı sağın yükselişi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Avrupa Siyaseti Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Kruip, G. (2011). *Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin ana hatları ve bunların Hristiyan sosyal ahlakıyla bağlantısı*. Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam'daki Algılanışı, Konrad-Adenauer-Stiftung, s.9-34.
- Kesici, M. R. ve Selamoğlu, A. (2005). Genel hatlarıyla avrupa istihdam stratejisi ve geçirdiği dönüşüm. "İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7(2), 25-51.
- Küsters, A. (2019). In search of Ordoliberalism: Evidence from the annual reports of the German council of economic experts, 1964-2017. *Max Planck Institute for European Legal History Research Paper Series, 2019-12*, s.1-102.
- Lars P. Feld, Ekkehard A. Köhler ve Daniel Nientiedt. (2017). The dark ages of german macroeconomics and other alleged shortfalls in German economic thought. Beck, T., & Kotz, H. H. (Eds.). *Ordoliberalism: A German Oddity?*. CEPR Press.
- Locke, J. (1983). *A letter concerning toleration (1689)*. Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration, Liberty Fund.
- Özgener, Ş. (2000). Ekonomik sistemler ve ahlâk. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 175-190.
- Piyasa kökenli sosyal ekonomi ve özellikleri / ekonomi | Thpanorama - Bugün kendini daha iyi yap!. Erişim: tr.thpanorama.com, (01.03.2021).
- Praet, P. (2017). *Unconventional measures – A Case Of Realpolitik?*, Beck, T., & Kotz, H. H. (Eds.). *Ordoliberalism: A German Oddity?*. CEPR Press.
- Rand, A. (1967). *What is capitalism?* Second Renaissance Book Service, s.11-34.
- Quaas, F. Müller-Armack, Alfred, Hasse, R. ve Weigelt, K. (Ed.). (2002). *Social market economy: History, principles and implementation: From A To Z*. Konrad-Adenauer-Stiftung, s.52-53
- Sauerland, D. (2015). *Germany's social market economy: A blueprint for latin American Countries?*. Available at SSRN 2648287.
- Siems, M., ve Schnyder, G. (2014). Ordoliberal lessons for economic stability: Different kinds of regulation, not more regulation. *Governance*, 27(3), 377-396.
- Social Market Economy, REPERES - Module 7-0 - Explanatory Notes - Social Market Economy - EN .pdf (centre-robert-schuman.org), 2011. (Erişim. 06.05.2021).
- Stiftung, B. (2012). *Index of modern social market economies*. Explorative Study.
- Tayyar, A., ve Çetin, B. (2013). Liberal iktisadi düşüncede devlet. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 107-120.
- Uçkaç, A. (2019). Neoliberalizm ve küreselleşmenin eğitim üzerindeki etkisi. *Mülkiye Dergisi*, 43(4), 785-809.
- Vaeth, W. (2003). Ekonomik gelişme ve demokratik istikrar, bir sosyal bilim tartışması ve Almanya'nın deneyimleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 357-367.

- Vanberg, V. J. (2004). *The freiburg school: Walter eucken and ordoliberalism* (No. 04/11). Freiburger Diskussionspapiere zur Ordnungsökonomik.
- Vanberg, Viktor J.(2019). Freiburg hukuk ve iktisat okulu. Çeviren: Hüseyin Şen. 23-45.https://www.researchgate.net/profile/Coskun-Can-Aktan/publication/332266617_ORDO_Alman_Ekonomik_Duzen_Modelinin_Temelleri/links/5caaeec92851c64bd57bad9/ORDO-Alman-Ekonomik-Duezen-Modelinin-Temelleri.pdf#page=149. (01.03.2021).
- Vatiero, M. (2010). The ordoliberal notion of market power: An institutionalist reassessment. *European Competition Journal*, 6, 689-707.
- Yardımcı, M. E., ve Genç, S. Y. (2016). Türkiye’de sürgün bir Alman Neoliberal: Wilhelm Röpke. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 23-34.
- Kasper, W. ve Streit, M. (2019). Freiburg okulu: Özgürlük ve refahın kurumsal temelleri. Çev.: Cemil Rakıcı. s.46-81. https://www.researchgate.net/profile/Coskun-Can-Aktan/publication/332266617_ORDO_Alman_Ekonomik_Duzen_Modelinin_Temelleri/links/5caaeec92851c64bd57bad9/ORDO-Alman-Ekonomik-Duezen-Modelinin-Temelleri.pdf#page=149. (01.03.2021).
- Yanık, L. K. (2015). Liberalizm: Bir yazın değerlendirmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 34-55.
- Wrobel, Ralph M. (2010). Sosyal Piyasa Ekonomisi krize bir cevap oluşturabilir mi?. *Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam’daki algılanışı*, Konrad-Adenauer-Stiftung. 165-173.
- Wrobel, Ralph M. (2012). The social market economy as a model for sustainable growth in developing and emerging countries. *Economic And Environmental Studies (E&ES)*, 12(1). 47-63.
- Zengin, F., ve Eren, E. (2019). Türkiye’de iktisat politikaları Sosyal Piyasa Ekonomisine yakınıyor mu? 2008 küresel finans krizi öncesi ve sonrasına ilişkin bir karşılaştırma. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 314-336.